

SZEMLE

Büky László 2000:
Egy vers szóhasználati háttere
Füst Milán: Szellemek utcája
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 312 lap

HORVÁTH MÁRIA

Kosztolányi három tanulmányban kutatta barátja, Füst Milán művészetének lényegét 1914-ben, 1922-ben és 1934-ben (Kosztolányi 1958: II, 5–21). Az első írás a komor hangvételű szabadversek költőjét, a második a puritán egyszerűségere törő stílusművészt méltatja, míg a harmadik az ember és a művész sajátos világába vezet.

A Füst Milán művészetének legfőbb vonásait már első, csaknem lelkendező tárcájában megrajzolja Kosztolányi: „A költő sűrít, az egész életet egy versbe, a sok emléket egyetlen szóba tudja belebűvölni” (Kosztolányi 1958: II, 6). Ehhez fűzi 1922-es észrevételeit: „Mi ennek a lyrának a fő sajátsága? Az, hogy komor, a tárgyában, eszközében egyaránt” (Kosztolányi 1958: II, 9). Végül: 1934-ben: „[az ember és a művész világának] külön természeti törvénye, égalja, szókincse van” (Kosztolányi 1958: II, 21).

A szókincs – véli Kosztolányi – Füst Milán költészetének egyik (ha nem a legfőbb) sajátossága.

Egy jellegzetes versét, a *Szellemek utcáját* választotta elemzése, sokoldalú vizsgálódása tárgyául Büky László, Füst milán költészetének legalaposabb nyelvész-stilisztika ismerője. – Merész vállalkozás volt! Jellemezhet-e egy költőt egyetlen, – látszólag – tetszőlegesen kiragadott verse? Mit árulhat el látásmódja, szóhasználat, képalkotása, költészete egészéből tizenhét versmondattal? Milyen mélységeket képes feltárni, bevilágítani az így kimunkált „szóhasználati háttér”?

A választás – ezt a vizsgálat eredményei igazolják – helyesnek, indokoltnak bizonyult: a *Szellemek utcája* reprezentatív vers; magán viseli a Kosztolányi által említett jegyeket: hangvétele komor, sejtelmes, pátosza van.

Az elemzés szigorúan következetes: magára a versre épül szóról szóra, mondatról mondatra haladva, a szövegmondatok sorrendjében, a szövegszavak előfordulási rendjében. A szerző ezt a következőképpen fejti ki: „...a vizsgálatra választott költemény szavainak a költő összes verseiben való előfordulásai (szemantikai) segítségével tekintem át magát a költeményt mint szövegművet és mint stílusalakulati egyedet, amely függ a többi stílusalakulati egyedtől: a költő összes verseinek nyelvi halmazától mint szöveg-halmaztól” (8); „Mutatkozik ugyanis bizonyos használati rendszer, technikai apparátus az egyéni nyelvhasználatban, s ez voltaképpen az egyéni stílus jellemzőinek fontos része”, „[...] a költői szövegmű része az alkotójától származó többi költői (vagy egyéb) szövegek halmazának” (9).

Ez – a nagyon szabatosan megfogalmazott indoklás – a költemény kiválasztását van hivatva magyarázni. Megállapításaiban a Mai magyar nyelv rendszere és A

magyar nyelv értelmező szótárának útmutatásait követi, a szótárbeli nyelvi anyag időben is közel volt a költő nyelvállapotához.

„A költeménynek nevezett szövegművek nyelvi kommunikációba való helyezésének hagyományos formája a versnek írásban való rögzítése, majd ennek a társadalom nyilvánossága számára való közzététele” (11). Ezután a – szövegtani szempontból is – rendkívül pontos megállapítás, megfogalmazás után, amely az olvasó számára kissé bonyolultnak tetszik –, a befogadás folyamatát elemzi, felveti, hogy az olvasó elfogadja-e a szövegművet költeménynek. Kosztolányi 1914-ben még lelkesen írta: „Ezekben a versekben szólal meg először a magyar vers libre [...]”, majd 1922-ben: „[...] szabadverseit, melyek nyelvünkön az elsők voltak, azonnal elfogadtuk[...]” (Kosztolányi 1958: II, 6, 9).

Horváth János (1951: 152–153) kételyeit hangsúlyozza magyar verstanában: „Nem foglalkozunk [...] a szabadverssel, mert az voltaképp bizonytalan ritmusú próza, mely vers-illúziót akar szuggérálni[...]” Büky Lászlónak – természetesen – nincsenek ilyen kétségei: a Szellemek utcája „mint stílushordozó szövegegyed” kerül vizsgálatának középpontjába. A szövegmondatok sorrendjében, a szövegszavak előfordulási sorának megfelelően mutatja be – az értelmező szótárra alapozva – a szóhasználati háttér.

Könyve – a tizenhét versmondathoz igazodva – tizenhét fejezetre tagolódik; ezeknek élén a szintaktikai szerkezetek ábráit találjuk, majd felsorolja az egyes – tartalmas – szavakhoz tartozó értelmező szótárbeli jelentést vagy (szükség szerint) jelentéseket. Már itt megjegyezhető: a vizsgálat minden lépését, így a szöveg és a költemény értelmezését, a cím szerepét, a rendszermondat és a szövegmondat fogalmát, a képalkotás kérdéseit és így tovább gazdag nyelvelméleti fejtegetéssor követi. Az elemzés legfontosabb – és egyben legaprólédkosabb része – a szóhasználati háttér bemutatása. Mit is jelent ez? Büky sorra veszi – mint már említettem – a költemény minden tartalmas (jelentéssel bíró) szavát, azoknak Füst Milán valamennyi versében fellelhető összes előfordulását, és mindezt részletes jelentéstani és stilisztikai vizsgálódásnak veti alá. Figyel a szövegszavakkal rokon értelmű szavakra, a vers szó- és mondat szerkezeire, a képalkotási jelenségekre is.

Ez a feltáró-elemző munka következetes, olykor talán makacsul is az. A „háttér” felkutatásához igénybe veszi mintegy segényanyagként a nyelvészeti kutatások megannyi eredményét, megállapítását, észrevételét. Már az első versmondat szerkezetének bemutatásakor áttekinti a mondat, a szövegmondat és a rendszermondat jellemzőit és a kapcsolódó gazdag szakirodalmat. Figyelme „mindenre” kiterjed: az időzőjellel is kiemelt *minden* egyúttal a vers bevezető szava, hangütése: „Minden ellenemre van.” Az értelmező szótár alapján végzett szerteágazó, részletekre kiterjedő, idézetekkel megerősített vizsgálódásból megállapítható, hogy a verskezdő szó egyúttal Füst Milán költői nyelvének egyik kulcsszava lett. Bár a szerző adatfeltáró munkája nyomán úgy látja, hogy a költő nyelvében nem mutatkozik stiláris többlet a *minden* szó használatában, teljességre utaló szerepe, gyakori előfordulása (főként a mondatok élén) mégis kiemeltté teszik.

Még inkább szembeötlő az *én* nyomatékosító szerepe, helyzete: Büky 230 előfordulását idézi; bár itt is megjegyzi, hogy „[ezek] önmagukban nem jeleznek különösebb

stílusalakítási módot, legfőljebb a költői én határozottabb kiemelését, a lírai szövegben ez természetesnek tartható” (38). (Az olvasó kérdése: ez vona az „objektív líra”?)

A *többé* határozószó stílári szerepét a következőképpen jelzi a szerző: „A költeményben éppen létező világnak szóban forgó létidejéhez viszonyított jövőjére vonatkozik [...]” (39). Az idézetekhez kapcsolódó *nem* tagadószós állítmányok minden esetben rezignált lemondást sugallnak, patetikus színezetük van a „hagyományos” stilisztikai értelmezés szerint. Kosztolányi (1958: II, 5) már Füst Milánról szóló első írásában említi ezt a pátoszt: „Szikrázó pátosz világítja meg néha ezt a (bibliai) komor képet. A pátosza azonban – ez a költőre különösen jellemző – nagyon emberi és nagyon intim.”

Elemzésének összegzésében Büky László kiemeli Füst Milánnak a zenéhez, tánchoz (énekhez, muzsikához, dallamhoz) fűződő szoros, rejtélyes kapcsolatát. A szóhasználati háttér itt is életrajzi motívumokat tár fel metaforikus, metonimikus kapcsolatokban (299).

Füst megszólításai: *pajtás, cimbora, társ, barát, barátaim, emberek* – szöveggörnyezetükkel, háttérükkel ugyancsak a Kosztolányitól idézett „nagyon emberi és nagyon intim” pátoszának tartozékai (89).

Sok tanulság vonható le a *nekem, neked* határozószó használatából. A szerző végkövetkeztetése, hogy a *nekem* vezető szerepe összhangban van az *én* személyes névmás előfordulási gyakoriságával. Ugyancsak szerteágazó a *maga* visszaható névmás használati köre és háttere; az *egykor, egykoron* Füst archaizálásának kedvelt eszköze.

Figyelmet (és lélektani elemzést) érdemel a *még* sűrű felbukkanása: pátosz, lemondás, rezignáltság kifejező eszköze változatos és gazdag szöveggörnyezetben.

Maga Füst Milán kiemelt fontosságúnak jelzi a verse negyedik mondatát, a legjobbnak tartja mind között („Az életem javát sötétben töltöm el, | A mélyen elrejtőz néma férfikort”). – Téma értékű az itt szereplő *élet* főnév. Gyakori előfordulása arra utal, hogy a költő nyelvében fontos szerepe van, túlnyomóan „kedvezőtlen” jelzőivel együtt. Kosztolányi Füst Milán vijjogó kétségbeeséséről, csikorgó erőfeszítéséről beszél, Büky megállapítja, hogy a *néma* melléknév és szócsaládja (*szóitalan, hangtalan*) átszővi líráját; hasonlóképp a választékosnak is tekinthető *hűvös* kedvelése; a *csend, csendes* számos helyen való szerepeltetése.

A gyakran alkalmazott *utca* szó egy idézete összecseng Kosztolányi (1973: 542) versével: „Vagy nézd az estét, a kormos zavarba | kis műhelyébe dolgozik a varga, | csöpp láng előtt, szegényen és hiába, | mint régi képen, ódon bibliába” (Szeptemberi áhitat). Füstnél: „Tavaszi szél fújja már a varga kötényét, | Ki görbe utcában kicsi boltja elé | Kiült[...]” (Tavaszi dal, vándordal). – Az *utca* mellett gyakori az *út, országút, a tűz, a tűzvész, tűzgolyó, a vad* és származékai; a *láng*, amely néha a költői én metaforája. – Gondos vizsgálattal mutatja be a *mert* használatát Büky; az okhatározói jellegén túl, annak nyomósításával – véleményem szerint – retorikai funkciója is van (114–116). Az *ott* és *itt* gyakori szembeállítás az ellentétet hangsúlyozza (147–151), ugyancsak Füst Milán költői pátoszána eszközeként.

Újra – most szövegmondatként – vizsgálja a címet: „A szellemek utcája ez!” A műértelmezés-elmélet észrevételeinek segítségével megállapítja: „[ezt] a szövegmondatot

végül is a fölhasználási (pragmatikai) vonatkozásai teszik olyanná, amilyenné a szövegbe ágyazottságán kívüli körülményektől el nem tekintve a mindenkori beszélő vagy olvasó tenni kívánja. [...] A szellemeknek és társaiknak a költő által létrehozott lehetséges világában való létezés módja eme előismeret olvasói megszerzésével ismerhető és érthető meg” (154).

A *szellem* és a vele rokon értelmű szavak közül az *árny*, a *démon*, a *kísértet*, a *lélek*, a *rém*, a *szörny* vannak adatolva (155–162). A hozzájuk kapcsolt Füst Milán-példák sejtelmes, romantikus hangulatúak; Kölcseyt, Vörösmartyt idézik.

Az olvasó megkockáztatja azt az észrevételét, hogy a „nemsoká”-ra vékonypénzű leszél magad is” (viii. 2 szövegmondat) *vékonypénzű* szavát Füst Milán meglehetősen önkényesen, a szokásostól eltérő jelentés- és szövegkörnyezetben használja (168–169). (Kissé – talán – félreértve annak jelentését?) De vö. még: „[...] ő is szok közé tartozik, akik a zóban forgó utcán járkálnak [ti. a szellemek utcáján] [...] s vékonypénzű, illetőleg azzá válik majd” (174).

A „[...]szived kutyáknak vettetik” (viii. 3 szövegmondat) szóképenek elemzése után a Füst Milán verseiben előbukkanó összes állatnevet sorra veszi Büky megvizsgálja szerepüket: a szemléletességet szolgálják, hasonlat vagy szókép elemei-e (177–184). A felsorolást ezzel a megállapítással zárja: „Abban az elképzelt világban, amely a költő verseiben gyakorta megjelenik, a legkülönbébb állatok meglelte, említése (képekben, hasonlatokban) jóval természetesebb, mint a költő műveinek születési helyén és idején[...]” (i. h.) – azaz az archaizálás eszközei. Kosztolányi „bibliaian komor táj”-ról beszél!

A ix. szövegmondat *szerettem* igealakjához értékes megjegyzés kapcsolódik: „[...]szinte egyenlő a különféle jelentésű *szeret* igék jelen idejű és múlt idejű alakjainak száma. Ez talán azt jelzi, hogy a költői én létidejének a múlt és a jelen egyenrangú összetevője” (192).

Alapos, finoman részletező a *már* időhatározó előfordulásainak a felsorakoztatása (208–215) és (ennek) a *még*-gel való egybevetése.

Az *éj*, *éjszaka* határozószóként (118), majd főnévként (232–238) is gyakran szerepel Füst Milán költészetében; a kutatók szerint az ő lehetséges világában az *éjszaka* az uralkodó napszak; számos hasonlító, metaforikus szerkezet tagja; az *élet*, a *lét* jelképe bonyolult kapcsolatokban (239).

Az *itt*, *itten* határozószó sűrű deiktikus funkcióban a retorikus pátoz eszköze (254–258). Az *ismer* és *tud* igék használatában Büky összefüggést lát azzal a bölcs és aggastyáni magatartásmóddal, amelyet a költő maga is tanúsított, s amelynek nyomai ott vannak szóhasználatában (268). Hasonló szerepe van a költői kérdéseket bevezető *ki* kérdőnévmásnak is (269), és az *oly* névmásnak (275–276). Igen gazdag a *halál*, az *elmúlás* szinonimasora (286–293).

Munkája befejező részében Büky László kutatásainak tapasztalatait összegzi: a Füst Milán-i szavak jelentése valamelyest mindig más, mint a szótárban rögzített jelentések (297). Idéztük már Kosztolányit: [...] világ, melynek külön természeti törvényei, égalja, szókinccse van”. A Szellemek utcája-beli szóanyag egyedeihez van (volt) kötve a vizsgálat, de nyilván a költői nyelvhasználat sajátossága is (azaz: „kettős szerepkörrel beszélhetünk”). A szóhasználati háttér vizsgálata módszertani eljárás,

amelynek segítségével a költői nyelvet mint olyant lehetséges valamely egyedi képződményében egy nyelvi részterületen nagyjából-egészéből leírni, függetlenül a költői nyelv értékminőségétől” (299). Fontos eredménye a kutatássorozatnak, hogy a Szellemek utcájának szövegszavai más szövegműveknek is [...] nem csupán építő-elemei, hanem alapjaiknak ciklopszköveihez tartoznak” (299). A *zene*, a *tánc* és a *dallam*, továbbá az *éj-éjszaka*, *élet*, *itt-ott*, *forróság-hideg* mind ilyen szavak halmazának tömbjeit alkotják; rendszert hoztak létre egy nem túlságosan nagy számú témakört felölelő költői életműben; állandó jellegű jelentésrendszert alakítottak ki egy költői „térben és időben”. A vizsgálódás – látszólag egy versen keresztül – betekintést nyújtott az alkotó műhelyébe, és az elemzett versben, valamint a „háttérben” sűrűn felbukkanó szavak, szókapcsolatok révén a költői arculat megrajzolását is nagyban segítette, mintegy újra fogalmazva Kosztolányinak már említett megállapításait.

Büky László nagy körültekintéssel végezte vizsgálódásait, munkáját mindvégig hűvös tárgyilagosság jellemezte. Saját stílusa, bár lírikust tanulmányozott, elvont, visszafogott, igazodik a magyar nyelvészet modernebb ágazatainak – részben fordításokból származó – szóállományához, közlésmódjához. Ez utóbbi viszont – sajnos – szabatosságra törekedve inkább jogi műnyelvre emlékeztet a maga vitathatatlannak tetsző meghatározásaival. Vajon nem lehet megváltoztatni ennek a szaknyelvi fejlődésnek az irányát?

A vizsgálat eredményei jórészt feledtetik a közlésmódról említett aggályokat: a szóhasználat háttéréből kibontakozik a mágikus, patetikus költő arca. A háttérként idézett példák sokasága egy „másfajta” költői szótárat tár elénk: a Füst Milán által használatos szavak, szókapcsolatok (sztereotíp fordulatok, klisék) halmazával. Büky László nagy körültekintéssel végzett munkájának bizonyára ösztönző hatása lesz: eredményei további vizsgálódásokra serkentik a kutatást.

IRODALOM

- Horváth János 1951: *Rendszeres magyar verstan*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
Kosztolányi Dezső 1958: Füst Milán. In: *Írók, festők, tudósok*. Budapest, Szépirodalmi.
Kosztolányi Dezső 1973: *Összegyűjtött versei*. Budapest, Szépirodalmi.

Szikszaíné Nagy Irma 1999:

Leíró magyar szövegtan

Osiris Kiadó, Budapest 509 l.

SZABÓ ZOLTÁN

1. Szikszaíné Nagy Irma újabb könyve jól sikerült szövegtani szintézis. A szerző az elismerő jelzőt két okból is megérdemli. Először saját „szempontjából”, minthogy kitűzött célját megvalósította. Valóban sikerült – szavaival szólva – iránytűt, tájékoztató célú áttekintést, számbavételt és egyfajta összegzést nyújtani egy még „sok pontján homályos, kiforratlan, képlékeny” tudományról, amelyben sok a tisztázatlan kategória, nagy a terminológiai zűrzavar (15–16). Másodszor megérdemli a méltánylást kívülről, a befogadó, az elemző szempontjából. A továbbiakban ezt próbálom bizonyítani.

Ismertetésemben figyelemmel leszek a szerzőnek az Előszóban jelzett elveire (még akkor is, ha egyiket-másikat vitathatónak tartom), mindenekelőtt arra, hogy szándéka szerint nem kötelezi el magát egyetlen elméleti koncepció mellett sem, nem a problémákra kérdez rá, hanem a megtanulhatóság, elsajátíthatóság érdekében a feltárt szövegsajátosságok rendszerét ismerteti, és ezt formai, tipográfiai kiemelésekkel is segíteni igyekszik (15–16), továbbá mindegyik fejezet végén olvasható didaktikai jellegű, szerepű alfejezetekkel: összefoglalás, alapfogalmak és fontos kifejezések, vitakérdések. A könyv – mint állítja – „nem kutatóknak készült, hanem a jelenlegi és a jövőbeni magyartanároknak”, ezért nem akarja „az olvasót a különféle elméletek és definíciók dzsungelébe bevezetni” (16). Minden bizonnyal ezzel függ össze az is – ahogy különben a címe is jelzi és a szerző az Előszóban is hangsúlyozza –, hogy könyve „leíró magyar textológia, vagyis a magyar nyelvű szövegekre érvényes sajátosságokat igyekszik szinkron metszetben megvilágítani” (15).

A didaktikai célzat ellenére – mint látni fogjuk – jócskán vannak a kötetben elméleti kérdésekre, a szövegtan nagy és nyitott kérdéseire sarkított megjegyzések, vélekedések. Érdekel tehát a szerző szövegtani felfogása, ami ha általában rejtettebben is, de mégis csak megnyilatkozik, a szerző valahogy „kiszól” a szövegből, a szintézisből (ez Hankiss Elemér műszava: hol szól ki a költő a versből?). És a szerzőnek – mint látni fogjuk – vannak számunkra sokatmondó „kiszólásai”. Persze több is lehetne. Viszont ami és amennyi van, jól eligazít. Nyilván ezek közül csak néhányat tudok példaként megemlíteni.

2. A szövegtan tárgyának elsősorban Deme alapján a szöveget tartja. Sok és sokféle elnevezése közül a szövegtan és a textológia műszót fogadja el: a szövegtan és a textológia elnevezést szinonimának tekinti (de l. a 15. lapon: a szövegtan mégis „inkább textológia”). Érdekes és figyelemreméltó az is, hogy Kiefer alapján hogyan vélekedik a szövegelméletéről: „szövegelméletről jelenleg még nem lehet szólni, amíg a szöveggel kapcsolatos ismereteink nincsenek teljesen feltárva, rendszerezve” (17).

Nem kerüli meg a szövegtan egyik (sokaknál elnagyolt, mellőzött vagy éppen tagadott) nagy kérdését, azt, hogy „érvényes-e a *langue* és a *parole* viszony a szövegre” (52). Pro és kontra vélemények felsorolása után összegezését véleménynyilvánításnak tekinthetjük: „Tehát a nyelvészek közül többen a szöveget virtuális rendszerként a *langue*, felhasználásában a *parole* részének tekintik” (52). Ezt a szóba jöhető kettősséget érdekes és találó jelzővel „köztes felfogás”-nak mondja: „Köztes felfogást hangoztat Beaugrande, mert szerinte a szöveg a *langue* része, de a *parole* részeként aktualizálódik” (52). Tegyük hozzá, újabban ezt igazolja Tolcsvai Nagy Gábor megalapozott megjegyzése: „a kognitív nyelvtan már feloldja (fel kívánja oldani) a kommunikáció és rendszer elkülönítését” (A magyar nyelv stilisztikája 107).

Megfontolt véleményt olvashatunk ki a szövegtipológia tárgyalásából is. Kiindulópontja az, hogy nehéz „olyan elméleti megalapozottságú szövegtipológiát megalkotni, amely képes rendszerbe foglalni a konkrét szövegfajtákat és specifikumaik feltárása révén elvonatkoztatással megalkotni a szövegtípusokat” (277). Magáról a szövegtípusról úgy vélekedik, hogy az egyedi színező jellegzetességektől elvonatkoztatva absztrakció eredménye, szöveg feletti kategória. Azzal is egyetérthetünk, hogy a mai szövegtipológia elméleti alapja elsődlegesen pragmatikai természetű (277), amit az alapul szolgáló elméletek, irányzatok, iskolák felsorolásával igazol: a prágai iskola, kommunikációelmélet, szemiotika, beszédaktuselmélet, cselekvésemélet, szociolingvisztika (és ezen belül explicitebben, illetőleg jobban sarkítva a londoni iskola, l. erről a szerzőtől is idézett kötet, Lux: Text, Situation, Textsorte 1981).

Idevágó kérdésről világosít fel egy eligazító megjegyzése, az, hogy a szövegtipológia „elméleti kereteinek sokfélesége egyrészt gátat vet a szövegtipológiai kritériumok összehangolásának, másrészt ki is tágítja a tipizálási lehetőségeket” (278–279). Következtetése, a jelenlegi helyzet megítélése helyes felismerésről tanúskodik: a szóba jöhető szempontoknak, jogosult igényeknek, feltételrendszernek még egyik tipizálási rendszer sem tud megfelelni (278). És határozottan állítja, hogy „minden szövegtipológia természetszerűleg nyitott rendszer” (293).

Sokunk számára az egyik legérdekesebbnek mutatkozó fejezet: A szöveg stílusa. Érthető kíváncsisággal néztünk elébe elsősorban azért, hogy hogyan vélekedik erről a szerző. Kiindulópontja jó és produktív. Elismeri, hogy stílusról csak szövegszinten beszélhetünk, hogy a stílus szövegsajátosság. Ilyen összefüggés alapján „érdemes figyelembe venni” a szövegtan és a stílus egymásra-utaltságát, és ezen az alapon szokás szövegstilisztikáról beszélni (296–297). Lényeges észrevétel az, hogy a szövegtan eredményeinek hasznosításával „a szövegegész stílusa ragadható meg” (297), ami – tudjuk – egyik legfontosabb feltétele több stilisztikai elemzési modellnek.

Mindennek magyarázatában az egyik legfontosabb feltételt emeli ki: „a stílusra kiható szövegjellemzők az entrópia és a redundancia is csak a szöveg(egész)ben ragadható meg”, minthogy „a szöveg stílusára nemcsak az jellemző, mit hogyan fogalmaz meg az alkotó, hanem az is, mit és mennyit hagy el” (312). Mindezzel kapcsolatban természetszerűleg, spontán módon egy kérdés fogalmazódik meg: Mi ebben a szerepe a (feltehetőleg szemiotikai textológiai jelenségnek is tekinthető) konnotációnak? Mint tudjuk, a konnotáció egyik jellemzője az, hogy vele nem a jelek száma növekszik,

hanem a jelek jelentése és funkciója kettőződik meg, (és hangsúlyozandó, hogy) a szövegösszefüggés lehetőségeitől függően nincs szükség külön kifejező jelekre.

Ennyiből is látható, hogy van véleményközlés (szerzői kiszólás), amelyek jó része elfogadható és egyben produktív vélekedés, és mint ilyenek sokat elárulnak a szerző textológiai felfogásáról. De maga a szintézis egésze, a kérdések tartalma és a kérdésfelvetések módja, tagolása, tárgyalásrendje mint valamilyen rejtett információ szintén jól tájékoztat a szerző koncepciójáról.

Más természetű megjegyzés. Bárki mondhatja, hogy másképp írt volna meg, állított volna össze egy ilyen szintézist. Ez az illető részéről igaz is lehet. De ez nem lehet elvitatása szerzőnk eljárásának. Nem lehet az már csak azért sem, mert – mint láthattuk – szerves összefüggés van textológiai felfogása és a szintézis elvei, szempontjai között. Van tehát egyedisége a szintézisnek. Ezért is meglepő a szerző önmagára, kötetére való utalásában a szubjektum elhomályosítása: ebben a könyvben (15), ez a könyv (137) (könyvemben, könyvem helyett).

3. Gondolom, ennyivel is sikerült igazolnom azt – amit a bevezető sorokban ígértem –, hogy Szikszainé Nagy Irma könyve jól sikerült szövegtani szintézis. Érdeme az is, hogy egy még ki nem alakult, még nem egységes tudományról írt szintézist, olyanról, amelyben sok a vitatott kérdés, nagy a terminológiai zűrzavar. Persze azt is lehetne mondani, hogy még sok mindenről lehetett volna, kellett volna írni, de egy szintézisről – ha jól meggondoljuk – ilyesmit nem lehet állítani, mert a terjedelmi korlátok szigorúak, különben is a kérdéskör kimeríthetetlen.

Kötetének – közlési szándékának is megfelelően – nagy a gyakorlati haszna. Jó kézikönyv a gyakorló tanárok, egyetemi hallgatók számára. De a textológusok sem lehetnek meg nélküle. Mindez egyértelmű szakmai elismerésre késztet.